

TÜRKİYE'DE EĞİTİMİN KALİTESİ VE GELECEĞİ

Yard Doç. Dr. Veysel SÖNMEZ (*)

Eğitim, «Çevre ayarlaması yoluyla bireyde istendik davranış değişikliği oluşturma süreci» olarak tanımlanabilir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, birey halihazırdaki durumuyla yeterli bulunmuyor, istendik davranışlarla donatılmak isteniyor. Bu şimdilik eğitimin konusudur. Ayrıca eğitim, açık bir sistemdir. Bir açık sistem **girdiler, işlemler, çıktılar ve dönütten** oluşur.

Sistem, belli hedefleri gerçekleştirmek üzere değişik ve uygun öğelerden oluşan dirik bir bütündür. Hedefleri gerçekleştirme derecesi ve düzeyi, sistemin ne derece etkili, verimli ve tutarlı olduğunun kanıtı sayılabilir. Bu nedenden dolayı, eğitim sistemi de istendik davranışlarla donanık yeter sayıda bireyi yetiştirmek üzere işe koşulur. Bu bağlamda, bir eğitim sisteminin etkili, verimli ve tutarlı olup olmadığı üç boyutta ele alınabilir :

1. Niceliksel Boyut, 2. Niteliksel Boyut, 3.Fayda - Maliyet Analizi,

1. Niceliksel Boyut

Bu boyut iki başlık altında incelenebilir: a. Niceliksel İç Verimlilik, b.. Niceliksel Dış Verimlilik.

a. **Niceliksel İç Verimlilik** : Okula girenle, okulu bitirenler arasındaki orana niceliksel iç verimlilik denebilir. Bu durumu saptamak için «okulu terk edenler, terk etmeye zorlananlar ve başarısız olanları» belirlemek gerekir. Bugün Türk Eğitim Sisteminde «okulu terk edenler ve terk etmeye zorlananlarla», ilk, orta, lise ve üniversitelerdeki başarısızlık durumu Tablo 1. 1'de görüldüğü gibidir :

(*) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

TABLO 1.1 : Eğitim Kademelerinde Başarısızlık Yüzdeleri ¹

Eğitim Kademeleri Yıllar	İlk Öğretim	Orta Öğretim	Lise	Meslekî ve Tek. Lise	Üniver- site
1976 — 77	.18	.27	.32	.25	.43
1977 — 78	.18	.32	.36	.24	.44
1979 — 80	.17	.34	.38	.26	.46
1980 — 81	.16	.36	.43	.21	.53

Kaynaklar : DPT. Eğitim Sektör Raporu (Ankara, 1982), s. 95, 359.

DİE. Türkiye İstatistik Cep Yılığ (Ankara, 1982), s. 47, 55

1981 Yükseköğretim Reformu ve İki Yıllık Uygulama So-
nuçları, s: 16.

MEB. Ortaöğretim : 1976 - 77 (Ankara, 1978), s: 223, 239.

MEB. Örgün ve Yaygın Meslekî Eğitim : 1976 - 1977 (Ankara, 1978).

Tablo 1.1'de de görüldüğü gibi, Niceliksel İç Verimlilik açısından Türk Eğitim Sistemi bir çıkmazın içindedir. «Okulu terk eden, terk etmeye zorlanan ve sınıfta kalan» öğrencilerin Türk Ulusuna maliyeti İlkokul için 1982 yılında 8.655.000.000 lira, ortaokul 15.140.000.000, lise 13.155.000, üniversite 26.792.000.000 ve toplam 63.742.000.000 liradır². Bu durum gelişmekte ve kaynakları kıt olan bir ülke için büyük bir ısraftır ve ülkenin yatırımlarının boşa gitmesidir. Ayrıca on bir yıl sonra her yüz öğrenciden ancak üçü yükseköğretime hiç kalmadan gelmekte, yükseköğretimden de ancak .0087'si mezun olmaktadır³.

b. Niceliksel Dış Verimlilik : Toplumun gereksinim duyduğu yetişmiş insan sayısı ile, eğitim sisteminin yetiştirdiği insan sayısı arasındaki oran olarak ele alınabilir. Yani Türkiye'nin ne kadar doktora, hemşireye, öğretmene, mühendise, yöneticiye, işçiye, ara elemana v.b. gibi mesleklerde çalışacak kişilere gereksinimi olduğu saptanır. Sonra okullardan bu mesleklerle ilgili ne kadar insan yetiştirilmiştir, buna bakılır. Bu durum Tablo 1.2'de görüldüğü gibidir.

1) Yazar tarafından hesaplanmıştır. Yükseköğretimin içine Eğitim Enstitüleri, İ.T.İ.A., D.M.M.A. ve Üniversitelerin tümü alınmıştır. Yalnız Üniversiteler ele alınca oran sırasıyla, .68, .65, .67, .64'tür. 1983'te ise .57'dir.

2) Toplam maliyet hesaplanırken, MEB'nın bütçesi göz önüne alınmıştır.

3) İlkokulelarda hiç kalmadan mezun olanların oranı .28,5'tur. DPT, Eğitimde Sektör Raporu, s. 121.

Tablo 1.2 : Türkiye'nin Gereksinim Duyduğu ve Okulların Yetiştirdiği İnsan Gücü

Yıllar	1978	1980	İnsan	1983
Alanlar	Toplam Teknik İnsan Gücü	Ülkenin Gereksin.	açığı	Ülke Gerek.
Makine Teknisyeni	17.850	35.340	— 17.215	81.700
Elektrik Teknisyeni	17.080	24.295	— 7.215	44.860
Maden Teknisyeni	1.560	4.675	— 3.115	9.700
Orman Teknisyeni	1.250	3.950	— 2.700	5.800
Hayvan Sağlık Mem. Tek.	1.720	3.250	— 1.530	4.175
Sağlık Memuru ve Tek.	12.700	11.960	7.40	13.350
Hemşire ve yardımcısı	18.000	48.000	— 30.000	55.750
Ebe	17.000	12.130	— 4.820	13.600
Diğer Teknisyenler	12.500	15.700	— 3.200	17.500
Doktor	32.056	48.000	— 15.946	80.000

Kaynaklar : DPT. **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı** : 1979 - 1983 (Ankara, 1979), s. 3, 31, 254.

DİE. **Türkiye İstatistik Çep Yıllığı** : 1982 (Ankara, 1982), s. 42.

Tablo 1.2'de de görüldüğü gibi 1978 yılında Sağlık Memuru ve Ebe hariç diğer alanlarda toplumun gereksinim duyduğu insan gücü yetiştirilememiştir. Sanayileşme çabaları içinde bir tarım ülkesi olan Türkiye'de ne sanayinin ne de tarımın gerektirdiği ara ve yüksek düzeyde elemanları sayısal olarak yetiştirmekten eğitim sistemi uzaktır.

Tablo 1.3'te de görüldüğü gibi öğrencilerin büyük bir çoğunluğu .62—.72 klasik lise ve imam hatip liselerinde okumaktadırlar. Teknik ve Endüstri liseleriyle Sağlık, tarım, kız meslek ve ticaret liselerinde okuyanlar ise .38—.28 kadardır. Bu oran 1981 - 1982 yılında ise klasik liselerde .54,5, meslek liselerinde (teknik, endüstri, sağlık, tarım, ticaret, kız meslek ve imam hatip liseleri) .44,5 olmuştur⁵.

Yükseköğretimdeki durum, ortaöğretimden pek farklı değildir. Yükseköğretimde öğrencilerin Bilim Dallarına dağılımları Tablo 1.4'te sunulmuştur.

4) Dış Doktorları dahil edilmiştir.

5) DPT. **Eğitimde Sektör Raporu**, Ankara, 1982, s. 293.

Tablo 1.3 : Öğrencilerin Ortaöğretimde Okul Türlerine Dağılımları,

Okul Türü Yılla	Ticaret Lisesi	Klasik Lisesi	Teknik End. Lis.	Kız Mes. End. Lis.	Sağ. Lisesi	Tar. Lis.	İmam Hat. L.
1976 — 1977	97.159	428.196	110.041	56.101	15.229	4.662	110.663
1977 — 1978	105.423	446.661	116.799	56.990	16.314	5.310	134.517
1978 — 1979	107.110	482.232	118.567	58.417	18.767	5.271	148.690
1979 — 1980	108.797	531.760	121.780	61.343	20.173	4.874	178.013
1980 — 1981	99.544	524.482	116.507	61.968	19.230	3.742	201.004

Kaynak : DİE. Türkiye İstatistik Çep Yılığı 1982, (Ankara: 1982, s. 49, 50, 51.

Tablo 1.4 : Yükseköğretimde Öğrencilerin Bilim Dallarına Göre Dağılımları

Bilim Dallarını Yıllar	Sağlık Bilimleri	Doğal Bilimler	Sos. Eğt.	Mühen. Biliml. Ed. Eko.	Tarım
1973 — 1974	.12,4	.5,6	.51,4	.27,7	.2,7
1977 — 1978	.8,2	.4,9	.63,8	.21,3	.1,8
1981 — 1982	.10,1	.7,0	.55,2	.23,6	3,8

Kaynak : DPT. : **Eğitimde Sektör Raporu** (Ankara: 1982), s. 360, 367.

Tablo 1.4'de görüldüğü gibi yükseköğretimdeki öğrencilerin büyük bir çoğunluğu Sosyal, Edebiyat, Eğitim, Ekonomi ve diğer bilim dallarında toplanmaktadır. Sağlık, Mühendislik, Tarım ve Doğal Bilim alanlarında ülkenin gereksinim duyduğu yüksek düzeydeki elemanları yetiştirmek, bu oranlarla olası değildir. Eğer bu oranlar değişmezse, ülkenin sağlık, mühendislik ve tarım alanlarında büyük oranda yetişmiş insana gereksinimi olacaktır.

Bütün bu verilere dayanarak Türk Eğitim Sisteminin hem niceliksel iç verimlilik, hem de niceliksel dış verimlilik açısından istenilen düzeyde olmadığı, eğitime yapılan yatırımların büyük oranda boşa gittiği söylenebilir.

2. Niteliksel Boyut

Bu boyut iki başlık altında ele alınabilir : a. Niteliksel İç Verimlilik, b. Niteliksel Dış Verimlilik,

a. Niteliksel İç Verimlilik : Okulun hedef davranışlarının her bir öğrenciye kazandırılma düzeyi ve derecesi olarak tanımlanabilir. Okulu bitiren öğrencide gözlenen davranışlarla, okulun hedeflediği davranışların çakışma durumudur. Eğer öğrencide gözlenen davranışlar, okulun hedeflediği davranışlarla çakışıyorsa, sistemi tam olarak işliyor denebilir. Aradaki fark ne derece büyükse, niteliksel iç verimlilik o kadar düşüktür. Bu alanda tüm eğitim sistemini kapsayan bir araştırma şimdiye dek yapılmamıştır. Yazarın Ankara'da yedi ilkokul, beş ortaokul, dört lise ve Hacettepe Üniversitesi mezunları üzerinde yaptığı araştırma sonuçları Tablo 1.5'te sunulmuştur.

Tablo 1.5 : Ankara'da Bazı Okullardaki Öğrencilerin Bitirme Dereceleri

Okul Türü \ Yıllar	Yedi İlkokul	Beş Ortaokul	Dört Lise	Hacettepe Üniversitesi
	Or. İyi, Pek.	Or. İyi, Pek.	Or. İyi, Pek.	Or. İyi, Pek.
1980 - 1981	% .21 .60 .19	.71 .21 .08	.83 .12 .05	.7 .11 .02
Öğrenci sayısı	3786	1321	927	1651

Tablo 1.5'te de görüldüğü gibi, ilkokulu pekiyle bitiren .19, ortaokulu .08, liseyi .05, üniversiteyi ise .02'dir. İlkokul hariç, diğer eğitim kademelerinde «orta» ile mezun olanların oranı, 21 ile .87 arasında değişmektedir. Bu durumda, ortaokul, lise, ve üniversiteden öğrenciler «orta» ile mezun olmaktadır denebilir. Ayrıca eğitim kademesi yükseldikçe orta ile mezun olanların sayısı artmakta, buna karşın «iyi» ve «pekiyi» ile mezun olanların sayısı azalmaktadır.

Orta dereceyle mezun olmak, on üzerinden 4,5 ile 6,4 arasında olmak demektir. Yani öğrenciler, hedef davranışların .45 ile .64'ünü kazanmışlardır. Diğer bir anlatımla .55 ile .36'sını bilmeden mezun olmuşlardır. Bu verilere dayanarak okullar, hedeflerini büyük oranda gerçekleştiriyor denebilir. Oysa «Tam Öğrenme» stratejisine göre, öğrencilerin .90'ından fazlası, hedef davranışların en az .95'ini kazanması gerekir. Bu açıdan bakıldığında Orta Lise ve Üniversitelerin Niteliksel İç Verimliliklerinin düşük olduğu söylenebilir. İlkokullarda ise durum, diğer eğitim kademelerine göre daha tutarlıdır. Oysa sonuçlar başka değişkenlere göre ele alındığında, bu okullarda da Niteliksel İç Verimliliğin yeterli düzeyde olmadığı gözlenebilir. Bugün ilkokulu bitiren öğrencilerle, hiç okula gitmemiş çocuklar arasında okuma - yazma, bazı matematik işlemlerini çözme, kuru, yani ansiklopedik bilgi kırıntılarından başka önemli bir fark gözlenmemektedir. Yani ilkokulu bitiren köy çocuğu ile hiç okula gitmemiş çocuk arasında birkaç yıl sonra önemli bir fark kalmamaktadır. Oysa bir bakıma «öğrenme kalıcı izli davranış değişmesidir.» İlkokullarda, «iyi» ve «pekiyi» ile mezun öğrenci oranlarının yüksek olmasının bir nedeni de, öğretmenin terfisidir. Öğretmenin başarılı olup olmadığı, «iyi» ve «pekiyi» ile mezun ettiği öğrenci sayısına bağlıdır.

Geçerliliği ve güvenilirliği yüksek ölçme araçlarıyla öğrenci erişileri değerlendirilse, bütün eğitim kademelerinde durum çok farklı olacaktır. Nitekim ÜSYM sınavlarıyla ilgili veriler bu yargımızı destekler niteliktedir.

Tablo 1.6 : ÜSYM Testlerindeki Öğrenci Başarıları (1975-1976) 6.

Testler Parametreler	Genel Yet.		Fen Bil.		Sos. Bil.		Yaban. Dil	
	Toplam		Toplam		Toplam		Toplam	
	75	76	75	76	75	76	75	76
Testlerdeki Mad. Say.	96	78	78	60(63)	77	54	50	40
En yüksek doğru yanıt ve sayısı	79	79	63	53	59	41	49	40
	1	1	1	1	2	1	33	79
En küçük doğru yanıt ve sayısı	0	0	0	0	0	0	0	0
	411	60	67	90	286	1436	812	186
Aritmetik Ortalama	31.1	25.7	18.3	12.7	27.4	16.8	15.4	10.0
Güvenirlilik kat say.								
Alt Sınırı	.76	.72	.53	.43	.65	.52	.81	.74
Sın. Gir. Öğr. Say.	224456	246919						

Tablo 1.6'da da görüldüğü gibi ortalama puanlar çok düşüktür. Oysa testler lise yetişeklerine göre düzenlenmiştir. Böyle olmasına karşın, lise öğrencilerinin erişileri, istendik düzeyden çok uzaktır. Nitekim testlerdeki ortalama puanlar; bu yargıyı destekler niteliktedir. Ayrıca 1976 sınavında yabancı dil hariç, diğerlerinde hiçbir öğrenci tam puan alamamıştır. Üstelik yine yabancı dil hariç, hiçbir öğrenci «Tam Öğrenmenin» alt sınırına bile ulaşamamıştır. Bütün bu veriler, lisedeki eğitimin istenilen nitelikten uzak olduğunun kanıtı sayılabilir. Çünkü ÜSYM'nin yaptığı sınavlar, Bilişsel Alanın genellikle kavrama, uygulama, analiz ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili davranışları kapsamaktadır. Oysa tüm Türk eğitim sisteminde «Bilgi» düzeyindeki davranışlar daha baskındır. Öğrenciler ezberlemeye, hatırlamaya, ta-

(6) ÜSYM. «AB-10-75-0013 1975 Yılında Yönetilmiş Olan ÜSS-75 Testlerine ve Bu Testlerdeki Sorulara İlişkin Bazı Araştırma Sonuçları» Raporunun Bir Özeti, Ankara: 1979, s: 5

ÜSYM. «AB 10-76 -004 ÜSS 76 Test ve Madde Puanları Ayrıştırımı Sonuçlarının Bir Özeti, Ankara: 1979, s: 2,3

nımaya dönük davranışlarla donatılmaktadır denebilir. Nitekim ÜSYM sınav sonuçları, bu yargımızı destekler niteliktedir.

Yükseköğretimde ise durum, ilk, orta ve liselerdekinden pek farklı değildir. Gazi ve Hacettepe Üniversitesi öğrencileri üzerinde yazar tarafından yapılan araştırma sonuçları Tablo 1.7'de sunulmuştur(7).

Tablo 1.7 : İki Yükseköğretim Kurumunda Öğrenci Niteliği

Kurumlar	Gazi Üniversitesi En. San. Eğitim Bölümü				Hacettepe Üniversitesi Öğ. Ser. Alan Ed., Ec., Eğt., Fen Fakültesi				
	*	**	***	****	Öğr. Say.	Hiç Yan. Tüm. Kur.	Hiç Yaz. Hat. Yap.	Hiç Man. Hat. Yap.	Hiç Bil. Hat. Yap.
	Öğ. Say.	Hiç Yan. Tüm. Kur.	Hiç Yaz. Hat. Yap.	Hiç Men. Hat. Yap.					
1975-1976	226	—	—	—					
1976-1977	285	—	—	—	3				
1977-1978	305	—	—	—	2				
1978-1979	316	—	—	—	3				
1979-1980	178	—	—	—	2				
1979-1980					258	—	—	—	2
1980-1981					341	—	—	—	1
1981-1982					228	—	—	—	3
1982-1983					213	—	—	—	3

- * Hiç yanlış tümce kurmayan
 ** Hiç yazım hatası yapmayan
 *** Hiç mantık hatası yapmayan
 **** Hiç bilgi hatası yapmayan

Hem Gazi Üniversitesi Meslekî Eğitim Fakültesi; Endüstriyel Sanatlar Eğitimi Bölümü, hem de Hacettepe Üniversitesi Fen, Edebiyat, Eczacılık ve Eğitim Fakülteleri öğrencileri, ana dillerini (Türkçe'yi) kurallarına uygun olarak kullanamamaktadırlar. Üstelik mantık hatası yapmayan öğrenci yok. Hacettepe Üniversitesindeki öğrencilerin bir kısmı Türk Dili ve Edebiyatı, bir kısmı da Felsefe bölümü öğ-

(7) Veysel Sönmez, **Gazi ve Hacettepe Üniversitesinin Bazı Fakültelerindeki Öğrencilerin Dört Değişken Açısından Erişileri** (Yayımlanmamış Araştırma), 1985

rencileridir. Eğitimin Kalitesi üzerinde yapılan araştırmalar, bu sonucu destekler niteliktedir. Halil Tekin'in Okullarımızda Türkçe Öğretiminin Etkililiği⁽⁸⁾ adlı araştırmasında, tüm okullardaki öğrencilerin istedik davranışları kazanamadıkları ortaya konulmaktadır. Mehmet Ural⁽⁹⁾, Ali Uçan⁽¹⁰⁾ ve Semiha Aydın'ın⁽¹¹⁾ yaptıkları araştırmalara göre yetişeklerin etkililiği «Tam Öğrenme» sınırının çok altındadır. Hatta bazı yetişekler istedik düzeyde bile değildir. Ayrıca, eğitimin düzeyi yükselince, bireydeki tutarlı davranışların artması ve bu davranışların nitelik yönünden yoğunlaşması gerekir. Oysa Türk Eğitim Sisteminde, eğitimin düzeyi arttıkça özellikle Duyuşsal Alan açısından öğrencideki tutarlı davranış sayısı azalmakta, nitelik ise özünü yitirmektedir. Yükseköğretim gören öğrencinin sorunlara bilimsel yaklaşması, hoşgörölü olması, insanı, doğayı, yurdunu sevmesi, demokrasiyi savunması, düşünceye, yasalara saygılı olması, bilimsel yöntemi etkili bir biçimde kullanıp sorunları çözmesi, toplumla dengeli yaşaması gerekirken, Ziya Gökalp'in de dediği gibi bunun tersi olmaktadır.

Bütün bu verilere dayanarak Türk Eğitim Sisteminin Niteliksel İç Verimlilik açısından çok düşük düzeyde olduğu, kuru, ansiklopedik bilgilerle donanık bireyler yetiştirdiği, okulların hedeflerini gerçekteştirmedikleri söylenebilir.

b. Niteliksel Dış Verimlilik : Eğitim sisteminin çeşitli kademelerinden mezun olan bireyin eğitim süresi içinde kazandığı istedik davranışlarla, çalıştığı alanın istediği davranışlar arasındaki oran olarak tanımlanabilir. Burada üç ölçüt işe koşulabilir:

1. Çalışma alanının gerektirdiği davranışlar. Yani doktor olacaksa, doktorluk mesleğinin, mühendis olacaksa mühendisliğin, öğretmen olacaksa öğretmenliğin v.b. gerektirdiği davranışlar.
2. Vatandaş olarak bireyde bulunması gerekli davranışlar: Demokrasiye bağlı, yasalara saygılı, devletini, ulusunu, vata-

---

(8) Halil Tekin, **Okullarımızda Türkçe Öğretiminin Etkililiği**, Ankara, 1979, s: 112-113.

(9) Mehmet Ural, **Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Ölçme Değerlendirme Dersi «Programının» Değerlendirilmesi**, s: 83. 86.

(10) Ali Uçan, **Gazi Yüksek Öğretmen Okulu Müzik Bölümü Müzik Alanı Birinci Yıl Yetişeğinin Değerlendirilmesi**, s: 241, 245.

(11) Semiha Aydın, **Pratik Kız Sanat Okulu Giyim Bölümü Giyim Temel Kursu Yetişeğinin Değerlendirilmesi**, s: 150, 151.

nını, doğayı, insanı seven v.b. gibi davranışlar.

3. Bireyin kendini gerçekleştirmesi için gerekli davranışlar: Bireyin özel ve genel yeteneğinin geliştirdiğinin göstergesi olanlar.

Bu açılardan da Türk Eğitim Sisteminin tutarlı olduğu söylene-
mez. İlköğretimin hangi alana insan yetiştirdiği açıkça belli değildir.
Bu kademedeki vatandaşlık eğitimi yapılmalıdır deniliyorsa, bunun
gerçekleştirildiği söylenemez. Yok eğer ortaokula eleman yetiştirir-
yorsa, bu açıdan da istendik düzeyde değildir. Ortaöğretimin birinci
kademesi, devlet memuru ve liselere öğrenci yetiştirmek üzere açıl-
mıştır. Fakat yetişeklerin hiçbirinde, devlet memurundan istenen
davranışlara gerekli oranda yer verilmemiştir. Klasik liseler hem dev-
let memuru, hem de yükseköğretim için açılmışlardır. Böyle olması-
na karşın, bu liselerde uygulanan yetişekler, beklentileri gerçekleştirecek
özelliklerden yoksundurlar⁽¹²⁾. Batı kültürünün etkisiyle düzen-
lenip işe koşulan lise yetişeklerine göre, uygulama değil, kurama
ağırlık verilmiştir. Eski Yunan düşüncesine göre akıl, yaşantıdan
(tecrübeden) üstündür. Bu görüşü temele alan lise yetişeklerinde,
aklı geliştirmek için bilgiye ağırlık verilmiştir. Bunun bir sonucu ola-
rak da liseler **seçkin** yetiştiren, eleyici bir eğitim kademesi olarak
düşünülmüştür. Bütün bunlara karşın, liseler bu hedefleri de ger-
çekleştirememişlerdir⁽¹³⁾. Tüm klasik liselerde öğrenciler, zorunlu ve
belirli dersleri okumaktadırlar. Ayrıca yıllar önce düzenlenen içeriği
okuyup, ezberleyip aktarmakla yükümlüdürler. Böyle bir yetişekte, öğ-
rencilerin bireysel farklılıkları göz önüne alınmamıştır. Sonuç olarak
lise öğrencileri ne iş alanının, ne yükseköğretimin, ne de devletin istediği
bilgi, beceri ve tutumlarla donanık yetiştirilmektedir. Üstelik birey
böyle bir yetişekte, kendini (ilgi ve yeteneklerini) geliştirip ger-
çekleştirememektedir.

Meslekî ve Teknik liseler için de durum pek farklı değildir⁽¹⁴⁾.
Ankara sanayi bölgesinde yazar tarafından yapılan araştırma sonuçları
Tablo 1.8'de verilmiştir.

---

(12) DPT. **Eğitimde Sektör Raporu**, s: 193, 194, 417, 430.

Yahya Kemal Kaya, İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika, Eğitim,
Kalkınma 3. Baskı, Ankara, Nüve Matbaası, 1981, s: 165, 212, 213, 218,
219, 220, 221

(13) DPT. **Eğitimde Sektör Raporu**, s: 418

(14) Tarım, Askerî, Sağlık ve Polis Liseleri hariç.

Tablo 1.8 : Sanat ve Teknik Lise Mezunlarının Sanayideki Durumları Hakkında Sanat ve Teknik Lise Mezunlarının Görüşleri

Yıllar	Yetersizlikler					
	Öğrenci Sayısı	Bilgi Yetersiz.	Beceri Yetersiz.	Okul Yetersiz	Öğret. Yetersiz	Okul ve İş hay. Farklı
1978-1979	314	310	304	308	198	310
1979-1980	212	202	192	196	156	212

Tablo 1.8'de de görüldüğü gibi Ankara'da çeşitli sanayi dallarında çalışan sanat ve teknik lise mezunları, öğretim süresince kazandıkları bilgi ve becerilerin yetersiz olduğunu vurguluyorlar. Aynı yargıyı işverenler de desteklemektedir⁽¹⁵⁾. Bu nedenden dolayı da meslek lisesi mezunlarının çoğu iş bulamamaktadır.

Bu durumu gidermek için OSANOR programı başlatılmış, fakat bu girişim de tam başarıya ulaşmamıştır⁽¹⁶⁾.

Yükseköğretimde de durum diğer eğitim kademelerinden pek farklı değildir. Öğretmenlik uygulamaları sırasında yazar tarafından yapılan araştırma sonuçları, Tablo 1.9'da sunulmuştur:

Tablo 1.9 : Hacettepe Üniversitesi Öğretmenlik Sertifikası Alan Öğrencilerin Nitelikleri

Yıllar	Fen, Ed. Ec. Fak. Öğr. Say.	Alanında Yetişmişlik Derecesi	Türkçe'yi Düzgün Kullanma	Eğit-Bil. Açısından Düzeyleri	Beklenmedik Soruları Yanıtlama Düzeyleri
1979-1980	258	1.97	1.00	2.73	1.59
1980-1981	341	1.99	1.00	2.01	1.02
1981-1982	228	2.01	1.00	2.10	1.22
1982-1983	213	2.03	1.00	2.35	1.56

Tablo 1.9'da da görüldüğü gibi, bilim dalında yetişmişlik düzeyleri orta, Türkçe'yi kullanma düzeyleri yetersiz, alanlarıyla ilgili uygulama sırasında lise öğrencilerince sorulan beklenmedik soruları

(15) DPT. Eğitimde Sektör Raporu, s: 296

(16) A.e. s.296

doğru yanıtılama düzeyleri yetersizdir. Yalnız Eđit-bilim açısından kendilerinden beklenen istendik davranışlarda iyiyi doğru bir yükselme gözlenmiştir. Böyle olmakla birlikte genelde öğretmen davranışlarında, gittikçe olumsuz yöne kayan bir eğilim de söz konusudur⁽¹⁷⁾. Diđer meslek dallarında da durum bundan pek farklı değildir. Bu yargıyı kanıtlayan pek çok resmı yayın vardır⁽¹⁸⁾. Hapishanelerde tutuklu ve mahkūmlara psikolojik danışma ve rehberlik yapmak üzere görevlendirilen çeşitli üniversitelerden psikolojide lisans düzeyinde diploma alanların yetersiz olduklarını belirten Adalet Bakanlığı yazısı da, eğitimde kalitenin çok düşük düzeyde olduğunun kanıtı sayılabilir⁽¹⁹⁾. YÖK başkanı «Karaciđerin, akciğerin yerini bilmeyen pek çok doktor vardır» demekle, bu durumu vurgulamaktadır. Oysa üniversiteler toplumun gereksinim duyduğu, onun sorunlarını çözen, bilimsel araştırma yapan ve sürdüren insanları yetiştirmelidir. Veriler bunun tersini göstermektedir⁽²⁰⁾. Nitekim bilimsel yayın yapan araştırmacıların sayısına göre Türkiye, 315 araştırmacıyla bütün dünyada 45. sıradadır⁽²¹⁾.

Bütün bu verilere dayanarak, Türk Eğitim Sisteminin Niteliksel Dış Verimlilik açısından istenilen düzeyde olmadığı söylenebilir.

3. Fayda-Maliyet Analizi

Fayda ve maliyet, hedef davranışları her bir öğrenciyeye kazandırırken harcanan para ile, bu davranışları kazanan bireyin kendine ve topluma katkısı arasındaki oran olarak ele alınabilir. Böyle olunca, bir eğitim sistemine devlet, kurumlar ve aile yatırım yapar. Ayrıca **vazgeçme maliyeti** de vardır. Yani devlet, kurumlar ve aile, bu yatırımı eğitime değil de başka alana yapsaydı ne elde edebilirdi? İşte bu elde edebileceği gelirden vaz geçiyor. Üstelik öğrenci ortaokul, lise ya da üniversitede okumasaydı da bir iş yerinde çalışsaydı, oradan da gelir elde edecekti. Toplum ve birey bundan da vaz geçiyor. İşte bu iki maliyete vazgeçme maliyeti denir. Bütün bunlar

(17) Selâhattin Ertürk, **On Yıl Öncesine Kıyasla Öğretmen Davranışları**, Ankara, M.E.B. PAKD, 1970, s : 41,64

(18) Yahya Kemal Kaya, A.g.e. s : 137, 233

Türk Dili Danışma Kuruluna Sunulan Rapor, 1981,

(19) Adalet Bakanlığının H.Ü. Eğitim Fakültesine gönderdiği yazı, 1983.

(20) Yahya Kemal Kaya, A.g.e. s : 267, 271.

(21) 1981 Yükseköğretim Reformu ve İki Yıllık Uygulama Sonuçları, s : 23.

göz önüne alınınca Türkiye'de eğitime devletin, kurumların ve ailenin harcadıkları ile vazgeçme maliyeti eklenince yapılan yatırımların tutarı 1983 yılında 851 milyar civarındadır⁽²²⁾. 1983 yılında değişik eğitim kademelerinde bulunan öğrencilerin maliyetleri Tablo 1.10'da sunulmuştur :

Tablo 1.9'da da görüldüğü gibi, maliyet ilkokuldan orta, lise, imam hatip lisesi, meslekî ve teknik liseler ile üniversiteye doğru gidildikçe artmaktadır. 851 milyar civarındaki toplam yatırıma karşı, bireyin kendine ve topluma katkısı bu miktarın çok altında tahmin edilmektedir.

Bütün bu verilere dayanarak, Türk Eğitim Sistemi Fayda-Maliyet Analizi açısından istenilen düzeyde değildir denebilir. Yani yapılan yatırımlar karşısında bireyin kazandığı davranışlar, ülkenin kalkınmasını, hedeflerini gerçekleştirmesini sağlayacak nitelikten yoksundur. Türk Eğitim Sistemi verimli, etkili ve tutarlı işlememektedir. Bütün bu nedenlerden dolayı Türk Eğitim Sistemi zaman kaybedilmeden yeniden düzenlenmelidir.

Cözüm İçin Öneriler

Eğitim açık bir sistemdir. Bunun bir gereği olarak aşağıdaki işler yapılabilir:

- a. Eğitim açık bir sistem olarak ele alınmalı ve her ögesi, yeniden düzenlenmelidir.
- b. Her okul ve sınıf düzeyinde yetişekler düzenlenmelidir. Bunun için Yetişek Geliştirme ve Değerlendirme Kurulları kurulmalıdır.
- c. Her okul, sınıf ve dersin yetişekleri, gerekli yer ve zamanlarda sürekli nicelik, nitelik, fayda-maliyet açısından değerlendirilmeli, yetişeklerde gerekli düzeltmelere gidilmelidir.
- d. Talim Terbiye Başkanlığı, yetişek geliştirme ve değerlendirme ilkelerine, açık sistemin özelliklerine göre yeniden düzenlenmelidir.

---

(22) Toplam maliyet, Devletin ve ailenin yaptığı harcamalar ile Devletin, Ailenin çocuğun vazgeçme maliyetleri hesaplanarak bulunmuştur. Diğer kurumların yaptığı harcamalar dikkate alınmamıştır.

Tablo 1.10 : 1983 Yılında Değişik Eğitim Kademelelerinde Bulunan Öğrencilerin Maliyetleri⁽²³⁾

Eğit. Kad.	İlkokul		Orta ve Lise		Tek. Kız Tek. Lisesi		Tica. Lise		İmam H. Lisesi		Öğr. Lise.		Üniver.	Toplam
	Öğren. Say.	Milyar Ol.	Milyar Ol.	Milyar Ol.	Milyar Ol.	Milyar Ol.	Milyar Ol.	Milyar Ol.	Milyar Ol.	Milyar Ol.	Milyar Ol.	Milyar Ol.		
Öğren. Say.	5874963	1791478	109433	36242	84.862	69.792	9.147	276.946	8252.863					
Dev. Yap. Yatırım Milyar Ol.	152.507	61.310	16.723	7.712	5.754	8.283	3.185	95.480	350.954					
Aile. Yap. Yat. Milyar	91.504	36.786	10.034	2.537	3.452	2.094	.274	57.288	203.969					
Vazgeç. Mal. Dev. Ail. Çoc. Milr. Ola.	97.604	84.025	15.080	4.824	6.474	5.895	1.612	80.493	296.007					
Toplam Mal. Milyar Ol.	341.615	182.121	41.837	15.073	15.680	16.272	5.071	233.261	850.930					
Bir Öğr. Mal. Top.	58.148	101.659	382.297	415.916	184.779	233.147	554.387	842.261						
Bir Öğr. Dev. Mal.	25.960	34.222	152.811	212.797	67.805	118.677	348.134	344.760						
Bir Öğr. Dev.+Aile	41.535	54.757	244.498	282.797	108.488	148.677	378.134	551.616						
Bir Öğr. Dev.+Aile+Vazgeç. Mal.	58.148	76.659	342.297	395.916	151.883	208.147	529.387	772.263						
Bir Öğr. Aile Mal.	15.575	20.535	91.686	70.000	40.683	30.000	30.000	206.856						

- e. Her büyük sanayî ve ticarî kuruluşun bünyesinde, o kuruluşun niteliklerine, eğitimin ilkelerine uygun okullar açılmaktadır.
- f. Maliyeti azaltıp, niteliği artırmak için, öğretme-öğrenme modelleri geliştirilmeli, eğitim teknolojisi işe koşulmalıdır.
- g. Ders kitapları yeniden düzenlenmelidir. Bu iş için bilim adamları, uzman ve öğretmenlerden oluşan bir kurul oluşturulmalıdır.

Kaynaklar : T.C. Maliye Bakanlığı, **1984 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi**, s. 6, 7.
DİE., **Millî Eğitim İstatistikleri (1982-1983)**, s. 5.
MEB. **Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi (1983)**
YÖK. **A.g.e.**, s., 9.

- (23) Tablo yazar tarafından düzenlenmiştir. Devletin yaptığı yatırımda, 1983 yılında her eğitim kademesine ayrılıp harcanan toplam para ele alınmıştır. Ailenin yaptığı yatırımda ise her eğitim kademesindeki öğrencinin okul giderleri hesaplanmıştır. Vazgeçme maliyeti hesaplanırken, Devletin ve ailenin yaptığı yatırımların banka fâizi (% 40) ile, öğrencinin bir yıllık kazancı göz önüne alınmıştır. Bir yıllık kazancı Orta ve lise öğrencisi için, 25, bin, teknik lise için 40 bin, kız teknik lisesi 25 bin, Üniversite için 70 bin lira olarak hesaplanmıştır. İlkokul öğrencisinin vazgeçme maliyeti hesaplanırken, onun bir yıllık kazancı maliyete eklenmemiştir.